

Войтович Павло Петрович
*доктор філософії в галузі права, професор МКА,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕРЖАВА VS ЛЮДИНА: ХТО ЗДІЙСНЮЄ ВИБІР НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ (ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР)

Держава є політичною формою організації правління, яка характеризується суверенною владою, політичним і публічним характером, системою спеціально створених органів, які здійснюють на певній території політичне, ідеологічне та економічне управління суспільством.

Загальновідомо, що держави є суб'єктами міжнародного права.

Проте, як слушно зауважує О. В. Тарасов, у світовій науці відсутня єдина концепція суб'єкта права, звертаючи увагу на існування при вивченні суб'єкта права методологічних проблем, як то: нормоцентризм, «фізикалізм» та «соціологізм», відсутність розуміння правової форми суб'єкта права, ігнорування більшістю теоретиків права досягнень теорії міжнародного права [1, с. 12]. Суб'єкт права є явищем багатоаспектним.

Одним із аспектів суб'єкта права є правова воля.

Держава репрезентує волю народу (нації).

Поняття «воля» має багато тлумачень. За одним із них, воля – це здатність вибирати з різних даних можливостей, і, як така, вона містить в собі роздуми, тобто розгляд мотивів, і власне рішення, яке безпосередньо веде за собою вчинення акта.

Проблема волі, свободи і права вибору є однією з вічних проблем філософії. Ця проблема завжди актуальна. Питання сенсу життя, призначення людини, свободи волі, свободи і необхідності, свободи і відповідальності, відносяться до вічних цінностей. Процеси глобалізації та їх прояви, серед яких і діджиталізація, лише посилюють актуальність й гостроту цієї проблеми.

Функціонування і розвиток будь-якої держави неможливі без зовнішніх зв'язків із іншими суб'єктами міжнародного права. При цьому будь-яка держава як актор на міжнародній арені і суб'єкт міжнародного права не може не відчувати потужного впливу на свою політику (зовнішню і внутрішню) глобальних

процесів. Вирішення глобальних проблем у рамках міжнародного співробітництва набуває політичного характеру, адже воно так чи інакше зачіпає проблеми владно-управлінських відносин, потребує відповідного міжнародно-правового регулювання, вибору певної поведінки і прийняття відповідних рішень.

Саме можливість вільно приймати правові рішення, тобто здійснювати свій правовий вибір, у тому числі на міжнародній арені, а також виконувати їх, характеризує суб'єкта права як волю. Такою здатністю цілковито володіє держава (через уповноважених суб'єктів) як суб'єкт міжнародного права.

Зауважимо, що міжнародне право розглядає в якості свого суб'єкта і учасника міжнародних відносин не державні органи або окремих посадових осіб, а державу в цілому, тому доречно стверджувати, що в держави є право вибору, і цей вибір держава здійснює через уповноважених суб'єктів. Але слід акцентувати увагу на тому, що за державою, за діями держави як суб'єкта міжнародного права завжди стоїть людина, її вибір, воля, процес прийняття нею рішень. І саме людина є джерелом і носієм усієї правової реальності.

В умовах швидкого темпу сучасного життя і стрімких соціальних змін людина завжди постає перед необхідністю вибору.

Вибір (найбільш загально) розглядається як вироблення суб'єктом рішення у ситуації порівняння різних альтернатив.

Вибір займає важливе місце у житті людини та суспільства і багато в чому залежить не тільки від внутрішньої мотивації, але і від зовнішніх факторів. Вибір – це і процес, і результат цього процесу.

Вибір розуміється у взаємозв'язку процесу прийняття рішень та об'єктивації результату даного процесу (самого рішення). Знову ж таки, «вибір» розглядається через поняття «воля» і «свобода». Свобода людської волі виражає активну, цілеспрямовану, перетворюючу роль людини по відношенню до детермінуючих обставин, індивідуально неповторне відображення об'єктивних причин у людській діяльності.

Вибір – це розумова, свідомо-вольова діяльність суб'єкта по визначенню варіанта поведінки в певній сфері та об'єктивація її результату у діянні суб'єкта.

Вибір проявляється у процесі реалізації правових приписів, під час поєднання волі держави з волею окремих суб'єктів права,

у тому числі щодо взаємодії держави з іншими суб'єктами міжнародного права.

Однією із сфер реалізації права вибору є зовнішня політика, що проводиться державою та її уповноваженими суб'єктами. Зовнішня політика завжди є результатом прийнятих рішень державами як головними акторами міжнародних відносин, та певними особами, які приймають ці рішення, знаходячись під впливом внутрішньодержавних та світових факторів, а також власного сприйняття міжнародного середовища.

Отже, кожна держава – суб'єкт міжнародного права – проводить на світовій арені свою зовнішню політику, але роблять це уповноважені на те державні органи зовнішніх зносин. І вони повинні бути визнані в цій якості міжнародним правопорядком. Саме вони (а точніше – певні особи) здійснюють вибір, керуючись певними інтересами та залежно від існуючих умов, у тому числі і здебільшого політичних.

Політика як цілеспрямована діяльність є невід'ємною частиною життєдіяльності людини, через яку реалізуються загальнонаціональні, групові та індивідуальні інтереси, здійснюється регулювання, реформування або навіть зміна суспільних систем.

Незалежні держави не розвиваються у вакуумі, вони взаємодіють одна з одною і виступають суб'єктами політики більш високого рівня – світової політики, тобто держави діють у сфері міжнародних відносин.

Міжнародні відносини виступають тим простором, на якому стикаються і взаємодіють на різному рівні (глобальному, регіональному, багатосторонньому і двосторонньому) різні сили: державні, військові, економічні, політичні, суспільні і інтелектуальні [2].

Держави обирають певну поведінку, виходячи зі своїх політичних міркувань та переваг. Політика значною мірою визначає зміст процесу здійснення права, застосування його на практиці. Як регулятор суспільних відносин, право як у цілому, так і в окремих своїх частинах завжди виконує певне політичне завдання.

Певні політичні завдання виконуються уповноваженими представниками держави, і зараз мова не йде про те, чи мають вони право здійснювати вибір за всю державу, народ, в їх (чи ні)

інтересах, оскільки міжнародне право розглядає в якості свого суб'єкта і учасника міжнародних відносин не державні органи або окремих посадових осіб, а державу в цілому, тобто в держави є право вибору, і цей вибір вона (держава) здійснює через уповноважених суб'єктів. Але виникає питання, чи мають право лідери великих держав вирішувати долю світової спільноти шляхом визначення основних напрямків світової політики, адже їх вибір репрезентує, перш за все, їхні власні інтереси.

Вирішення багатьох проблем, а особливо глобальних, в рамках міжнародного співробітництва неминує набуває політичного характеру, адже так чи інакше це зачіпає проблеми владно-управлінських відносин. В процесі прийняття рішення учасники керуються не тільки і не стільки прагматичними міркуваннями щодо вирішення проблеми, але і міркуваннями відкритого або неявного політичного і статусного торгу у відносинах один з одним. Досить часто у світовій політиці вирішальну роль грали і грають політичні діячі, приймаючи на себе відповідальність за доленосні рішення як для своїх країн, так і для усього світу. Велику роль в процесі цього вибору грають моделі міждержавної взаємодії, а також лобізм, який перетворився у глобальну політичну практику, та активність груп інтересів.

Вважаємо, що у такій чисельності координат можливість приймати рішення зі знанням справи, є дійсно свободою волі, адже вибір є самою суттю вольового акту.

Джерела:

1. Тарасов О. В. Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві: Автореферат дисертації ... д.ю.н. Харків, 2015. 40 с.
2. Цыганков П. А. Теория международных отношений. М., 2004. С. 20.